

ASPECTE PRAXIOLOGICE ALE PREDĂRII LITERATURII ROMÂNE ÎN GIMNAZIU

Lașcu Cristina

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, doctorandă (MOLDOVA)

E-mail: cristina.lascu@mail.ru

Abstract

Any education system performs three main educational functions: cognitive, praxiological and axiological. The lesson, as a form of organization of the educational process, ensures the materialization of educational desires. It is absolutely necessary that a functional relationship should be established between teaching and learning activity to achieve the proposed educational goal. Due to the representative nature of I. L. Caragiale's work, it provides a good teaching support for both the notions of literature, language and communication, as well as models of moral conduct, attitude towards society. In contemporary education, methodological variation is a necessity that can be met by combining traditional and interactive methods. The permanence of a work of art lies not only in the literary talent of its author, but also in the perspectives and techniques of approach, always renewed, with which we approach the text. Thus, the reception of I. L. Caragiale's creation in school depends, both on the intellectual capacities of the students and on the teacher's skill in merging and correctly applying teaching methods and motivational processes for learning. In the presentation of the article we propose some praxiological methods of studying Caragialian sketches in middle school.

Keywords: lesson, teaching-learning-assessment, praxiological methods, individual work, group work.

Rezumat

Orice sistem de învățământ realizează trei funcții educaționale principale: cognitivă, praxiologică și axiologică. Lecția, ca formă de organizare a procesului de învățământ, asigură materializarea dezideratelor educaționale. E absolut necesar ca între activitatea de predare și cea de învățare să se stabilească o relație funcțională care să permită atingerea scopului educativ propus. Datorită caracterului reprezentativ al operei lui I. L. Caragiale, aceasta oferă un bun suport de predare atât a noțiunilor de literatură, limbă și comunicare, cât și a modelelor de conduită morală, de atitudine față de societate. În învățământul contemporan, variația metodologică este o necesitate ce poate fi satisfăcută îmbinând metodele tradiționale cu cele interactive. Perenitatea unei opere de artă nu rezidă numai în talentul literar al autorului ei, ci și în perspectivele și tehnicile de abordare, mereu înnoite,

cu care ne apropiem de text. Astfel, receptarea creației lui I. L. Caragiale în școală depinde, atât de capacitățile intelectuale ale elevilor, cât și de perceperea profesorului în îmbinarea și aplicarea corectă a metodelor de predare și a procedurilor de motivație în vederea învățării. În prezetul articol propunem câteva metode praxiologice de studiere a schițelor caragialiene în gimnaziu.

Cuvinte cheie: lecție, predare-învățare-evaluare, metode praxiologice, lucru individual, lucru în grup.

Introducere

Societatea noastră se află în continuă schimbare. Se schimbă și scopurile, și obiectivele învățământului. Dacă, numai câteva decenii în urmă, accentul procesului instructiv era pus pe acumularea cunoștințelor, astăzi obiectivul principal al procesului de învățământ constă în formarea competențelor. Profesorul este din ce în ce mai mult un coordonator care să îndrepte pașii copiilor în direcția potrivită, iar elevii trebuie să învețe *cum* să învețe. Ion Bontaș menționează că orice sistem de învățământ trebuie să realizeze trei funcții educaționale principale: cognitivă care îl formează pe om ca „homo cogitas” (omul care gândește), praxiologică care îl formează pe om ca „homo faber” (omul care muncește și creează) și axiologică care îl formează pe om ca „homo estimans” (omul care apreciază) [1, p. 243]. Lecția, ca formă de organizare a procesului de învățământ, trebuie să asigure materializarea dezideratelor educaționale, iar acestea pot fi atinse doar dacă între activitatea de predare și cea de învățare se va stabili o relație de interdependență optimă. În acest scop, didactica postmodernă pledează pentru un învățământ activ, în care intelectul elevului să se dezvolte prin acțiune, prin utilizarea în învățare a metodelor care cultivă gândirea creatoare, imaginativă, responsabilitatea, capacitatea de cooperare.

1. Metode praxiologice în predarea literaturii

Referindu-se la metodele didactice, I. Cerghit susține: „Privită sub raport funcțional și structural, metoda poate fi considerată drept un model sau un ansamblu organizat al procedurilor sau modurilor de realizare practică a operațiilor care stau la baza acțiunilor parcurse în

comun de profesori și elevi și care conduc în mod planificat (programat) și eficace la realizarea scopurilor propuse.” [2]

CLLR [4] structurează activitățile de învățare în trei tipuri de metode/metodologii specifice ELA: semiotice, hermeneutice, praxiologice.

Metode praxiologice, consideră V. Pâslaru, sunt „toate metodele care angajează elevii în activitățile practice, de ex., lucrul cu cartea sau metoda textologică, acestea însă includ și activități de altă natură (teoretice, gnoseologice, hermeneutice). În categoria metodelor pur practice se includ exercițiul literar, evaluarea reciprocă (a răspunsurilor, textelor produse), analiza independentă a textului, jocul de rol ș.a. [6, p.135]. Pentru studierea operelor epice C. Șchiopu validează și alte metode praxiologice: Mâna oarbă, Piramida, Lucrul individual, Dezbateră, Jocul instructiv pe roluri, Comentariul literar, Simularea întâlnirii cu personajele operei, Reportajul, Interviu ș.a.; menționând și procedeele: Relatarea autorului, Punctul de vedere al personajului, Fișa biografică a personajului, Ecranizarea operei (de către elevi) ș.a. [5. p. 67].

Perenitatea unei opere de artă nu rezidă numai în talentul literar al autorului ei, ci și în perspectivele și tehnicile de abordare, mereu înnoite, cu care ne apropiem de text. Astfel, receptarea creației oricărui scriitor în școală depinde, atât de capacitățile intelectuale ale elevilor, cât și de pricepera profesorului în îmbinarea și aplicarea corectă a metodelor de predare și a procedeelelor de motivație în vederea învățării.

2. Opera lui I. L. Caragiale în CLLR

Datorită caracterului proteic și reprezentativ al operei lui I. L. Caragiale, aceasta oferă un bun suport de predare atât a noțiunilor de literatură, limbă și comunicare, cât și a modelelor de conduită morală, de atitudine față de societate. Cu alte cuvinte, prin creația caragialiană, pot fi atinse cu succes cele trei obiective fundamentale: cognitiv, praxiologic și axiologic.

Sistematizând informațiile oferite de CLLR [4], constatăm că opera lui I. L. Caragiale – și cea epică, dar și cea dramatică – este propusă pentru studiere. Specii literare precum schița, nuvela, povestirea, comedia, dar și noțiunile de teorie literară ale genului epic și dramatic se predau adesea prin apel la autorul clasic. Totodată, textele lui Caragiale se regăsesc ca suport de exemplificare a noțiunilor de dialog, monolog, pleonasm, tautologie etc. Textele dramatice caragialiene sunt valorificate și în predarea interdisciplinară, relevând legătura literaturii cu alte arte, îndeosebi arta teatrală și arta cinematografică.

CLLR propune studierea speciei literare – schița – în clasa a V-a, noțiunea fiind reluată și aprofundată în clasa a VI-a și, tangențial, în clasa a IX-a, la tema Familia/ Școala. Schițele lui Caragiale sunt preferate de autorii manualelor alternative ca texte suport în predarea noțiunilor literare la compartimentul Texte narative (în clasa a X-a). În curriculum sunt propuse următoarele schițe caragialiene: *Vizită*, *Un pedagog de școală nouă*, *Domnul Goe*, *Triumful talentului*, iar în clasa a X-a – volumul *Momente*, oferindu-i-se profesorului posibilitatea de liberă alegere. Comediile caragialiene sunt studiate, conform curriculum-ului, în clasa a VIII (*O noapte furtunoasă* și *Conu Leonida față cu reacțiunea*), iar în clasa a X-a, în compartimentul Texte dramatice, se propun *O scrisoare pierdută* și *D'ale carnavalului*, dar și drama *Năpasta*.

Ghidul de implementare a curriculumului propune cadrelor didactice și autorilor de manuale „explorarea alternativelor metodologice de predare-învățare-evaluare, a învățării active, învățării prin descoperire, învățării în bază de sarcini, învățării în bază de probleme și învățării în bază de proiecte”, specificând că „Învățarea activă – presupune folosirea unor metode, tehnici și procedee care să-l implice activ pe elev în procesul de învățare-predare-evaluare, urmărindu-se dezvoltarea gândirii critice, stimularea creativității și dezvoltarea interesului pentru învățare” [5, p.46].

3. Metode de studiere a textului literar

Principalul scop pe care trebuie să-l urmărim în activitatea de predare-învățare-evaluare este acela de a descoperi imensul potențial al elevilor spre a-l valorifica în opera de construcție a personalității fiecăruia. În învățământul contemporan, variația metodologică este o necesitate ce poate fi satisfăcută îmbinând metodele tradiționale cu cele interactive. Textul literar este un mijloc de comunicare, de sensibilizare a elevilor, învățându-i să privească dincolo de aparențe, devenind, totodată, conștienți de valori profund umane.

În predarea operei oricărui scriitor, ar trebui să se pornească de la câteva date biografice, prezentarea creației scriitorului prin prisma receptărilor critice, clasificarea operei în funcție de perioadele de creație, gruparea acesteia (dacă e cazul) după genuri și specii literare etc. Toate acestea se fac pentru a fixa rolul scriitorului în peisajul literar românesc. Apoi se trece la studierea nemijlocită a lucrării propuse.

În cele ce urmează, ne propunem ilustrarea practică a unor metode didactice individuale și coparticipative aplicate la lecțiile de limba și literatura română în clasa VI, la predarea schițelor lui I.L. Caragiale.

3.1. Metode de studiere a conținutului

După citirea unei schițe (de ex., *Vizită*), profesorul poate utiliza metoda – **piramida povestirii** – o formă de organizare și sintetizare a conținutului informațional al unui text. Treptele piramidei ar fi: 1. Numele personajului; 2. Două cuvinte care descriu personajul; 3. Trei cuvinte care descriu cadrul; 4. Patru cuvinte care expun problema; 5. Cinci cuvinte care descriu primul eveniment; 6. Șase cuvinte care descriu al doilea eveniment (numărul de trepte depinde de numărul evenimentelor importante din textul epic) 7. Șapte cuvinte care conțin soluția/ deznodământul. (fig. 1)

O altă metodă de sintetizare a conținutului prin prisma gândirii critice este **metoda cadranelor**, care presupune trasarea pe mijlocul foii a două drepte perpendiculare, astfel încât să se formeze cele patru

„cadrane” în care elevii vor nota informațiile solicitate. Se poate lucra individual sau în grup. Se pot propune diferite cerințe în cadrul metodei cadranelor pentru a realiza obiectivele propuse în lecția respectivă. De exemplu: 1. Precizează personajele textului citit; 2. Stabilește și scrie ideile principale ale textului citit; 3. Scrie morala/învățătura care se desprinde din text; 4. Reprezintă printr-un desen un fragment din text (ultimul cadran dezvoltă și creativitatea).

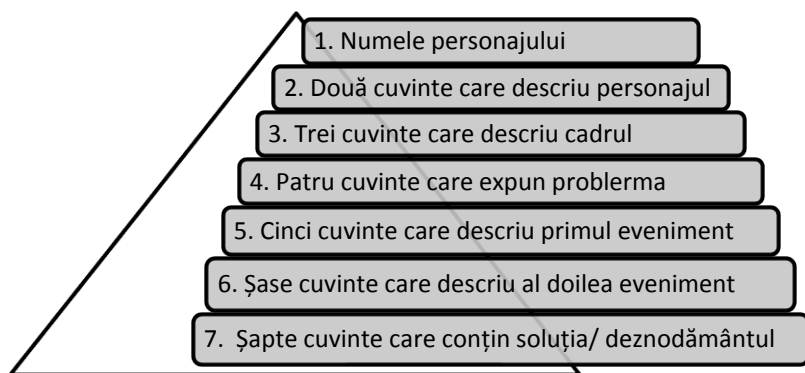


Figura 1. Metoda „Piramida”

Explozia stelară este o metodă de dezvoltare a creativității. Scopul metodei este de a obține cât mai multe conexiuni între concepte. Se scrie problema a cărei soluție trebuie descoperită, apoi se formulează cât mai multe întrebări care au legătură cu ea. Întrebările trebuie să înceapă cu „de ce?”, „cum?”, „când?”, „cine?”, „ce?”, „unde?” etc. (fig. 2)

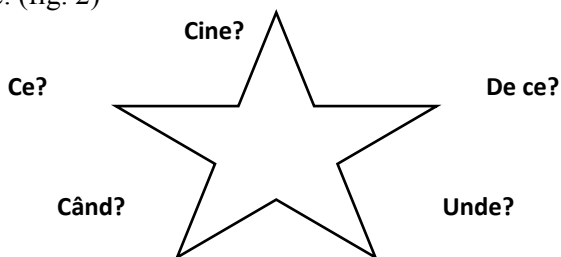


Figura 2. Metoda „Explozia stelară”

Cine vine în vizită la doamna Maria Popescu? **Cine** apare cu sabia scoasă în fața mamei? **Cine** pune dulceață în șosonii musafirului?;

Ce a primit Ionel cadou? **Ce** jucării are Ionel? **Ce** s-a întâmplat când doamna Popescu a vrut să salveze servitoarea din calea lui Ionel? **Ce** a făcut Ionel cu cheseaua de dulceață?;

De ce Ionel se comportă astfel? **De ce** mama sa nu îl pedepsește? **De ce** Ionel poartă o uniformă militară?;

Când se petrece întâmplarea? **Când** descoperă scriitorul se a făcut Ionel cu dulceața? **Când** se va comporta Ionel frumos?;

Unde ar fi trebuit Ionel să bată toba și să sufle din trâmbiță? **Unde** pleacă băiatul cu cheseaua de dulceață?

Cubul. Metoda presupune explorarea unui subiect din mai multe perspective. Metoda dezvoltă creativitatea elevilor. Fiecare față a cubului conține o perspectivă de valorificare a textului:

- *Describe* spațiul și timpul din schițele studiate. Apelează la exemple concrete din textele propuse.
- *Compară* cele două personaje principale din schițele *Vizită* și *D-I Goe* de I. L. Caragiale.
- *Argumentează* apartenența la genul epic a schițelor lui Caragiale, precizând două caracteristici.
- *Compune* un acrostih, pornind de la numele personajelor principale din schițele *Vizită* și *D-I Goe*.
- *Analizează* comportamentul rudelor lui Goe și pe cel al mamei lui Ionel, doamna Maria Popescu.
- *Asociază* personajele din operele propuse cu un animal, o plantă, o culoare, argumentându-ți opinia.

3.2. Metode de analiză a personajelor

În schițele sale, Caragiale creează o galerie de tipuri umane reprezentative care străbat epocile, ancorându-se în prezentul etern. Elevii de gimnaziu fac cunoștință cu două personaje emblematice care ilustrează tipul copilului răsfățat și prost educat: Ionel Popescu și Goe din schițele *Vizită* și *D-I Goe*.

Rețeaua (harta) personajelor – este o metodă grafică de descriere a personajelor și de argumentare a descrierii. Elevii vor scrie într-un cerc desenat numele personajului. În cercuri satelit scriu cuvinte care caracterizează personajul, iar apoi citate, reformulări etc. (fig. 3)

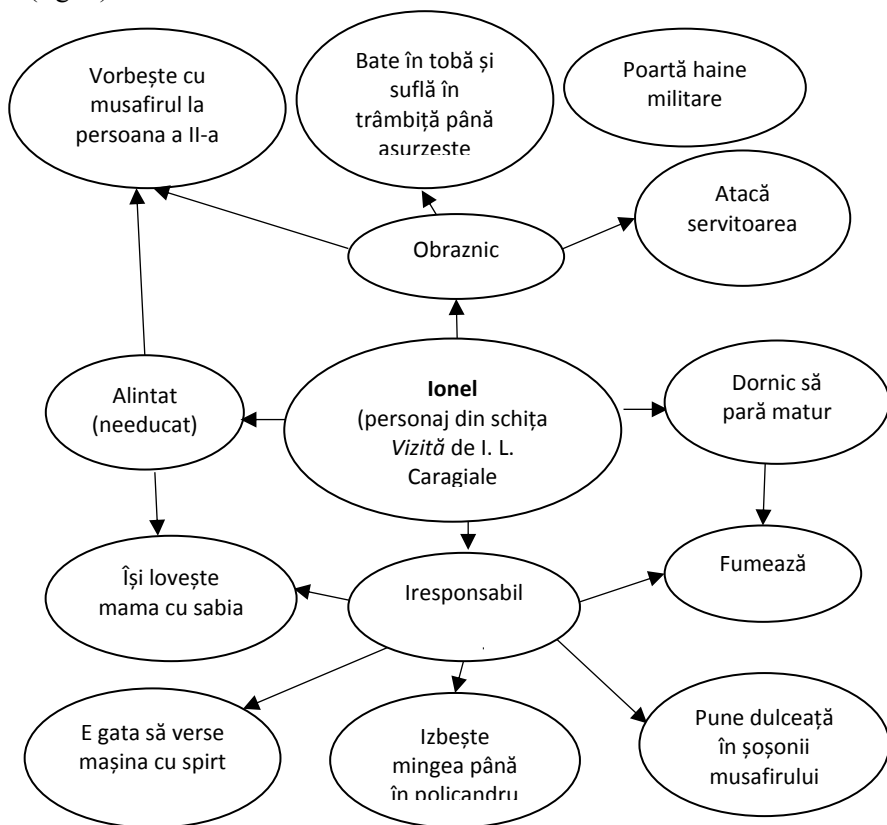


Figura 3. Caracterizarea personajului

La fel, pentru caracterizarea personajului, dar și pentru sintetizarea conținutului informațional al textului, se poate recurge la **metoda brainstorming** (asaltul de idei). Metoda constă în formularea unui număr cât mai mare de idei – oricât de fanteziste ar putea părea acestea – ca răspuns la o situație enunțată, după principiul cantitatea

generează calitate. Brainstormingul este declanșat de întrebările profesorului. Acestea ar putea avea drept scop și educația comportamentală a elevului:

- Este bine ce a făcut Ionel? (motivați răspunsul)
- De ce personajul este considerat pozitiv/negativ?
- Cum ar fi trebuit să procedeze Ionel?
- Ți-ar plăcea să fii ca el? De ce?

Metoda „Pălării gânditoare”. Este o metodă-joc prin care se stimulează creativitatea participanților și se bazează pe interpretarea de roluri în funcție de pălăria aleasă. Sunt șase pălării gânditoare, fiecare având câte o culoare: alb (obiectivitate), roșu (intuiție), galben (pozitivism), verde (creativitate), albastru (procesare) și negru (negativism). Membrii grupului își aleg pălăriile și vor interpreta rolul așa, cum consideră mai bine. Rolurile se pot inversa, participanții sunt liberi să spună ce gândesc, dar să fie în acord cu rolul pe care îl joacă. Culoarea pălăriei este cea care definește rolul, iar pentru succesul acestei metode este bine ca materialul didactic să fie variat și bogat pentru a-i atrage pe elevi. Metoda e absolut binevenită pentru caracterizarea comportamentului personajelor.

3.3. Metode practice de recapitulare și evaluare

În cadrul studierii schițelor lui Caragiale se poate pune în discuție și categoria estetică a *comicului* pe care se axează acestea. Reamintim că tipurile de comic prezente în opera lui Caragiale sunt: comicul de situație (rezultă din situațiile cele mai surprinzătoare în care sunt puse personajele), comicul de personaj (este ilustrat prin statutul social al personajelor care determină atitudini și reacții în funcție de împrejurări și interese personale), comicul de nume (strâns legat de comicul de personaj, deoarece, prin alegerea numelor se sugerează nu numai o trăsătură dominantă, ci un întreg caracter) și comicul de limbaj (la fel, o modalitate de caracterizare a personajului. Caragiale s-a folosit de limbă în scrierile sale ca mijloc al picturii peisajului social, intelectual și moral din vremea sa). Elevii sunt rugați

să exemplifice aceste tipuri de comic (fig. 4), în baza textului studiat. Schema ar putea fi utilizată și completată în clasa a VIII-a, la studierea comediilor lui I. L. Caragiale. Această metodă i-ar ajuta atât să recapituleze conținutul textului, cât și caracteristicile personajelor.

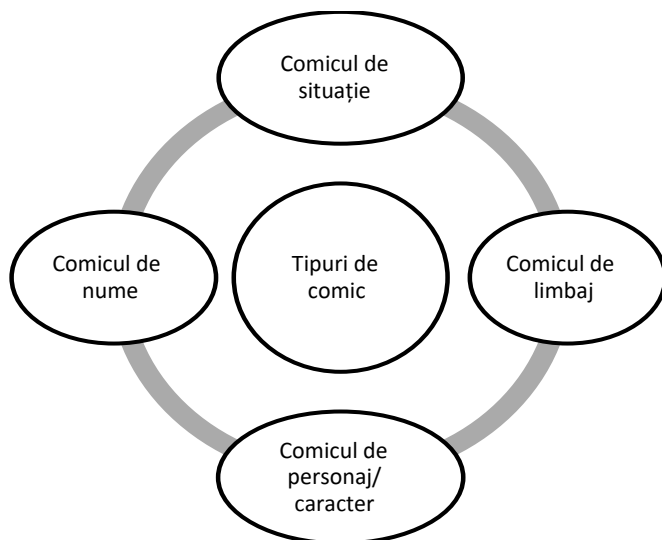


Figura 4. Tipuri de comic în opera lui I. L. Caragiale

Copacul ideilor – este o metodă grafică în care cuvântul cheie este scris într-un dreptunghi, la baza paginii, în partea centrală. De la acest dreptunghi se ramifică, asemeni crengilor unui copac, toate cunoștințele evocate despre o anumită temă. Foaia pe care este desenat copacul trece de la un membru la altul al grupului și fiecare elev are posibilitatea să citească ce au scris colegii săi. Această metodă le propune elevilor o nouă formă de organizare și sistematizare a cunoștințelor. Metoda poate fi utilizată pentru recapitularea cunoștințelor.

Una dintre metodele eficiente de evaluare este și **portofoliul** care ar putea conține: 1. Fișe biografice și fișe de lectură; 2. Fișe cu definiția speciei literare studiate (de ex., „schița”) și caracteristicile acesteia; 3. Fișe cu expresii din opera lui Caragiale; 4. Fișe cu exemple de tipuri de comic (preluate din textul studiat); 5. Fișa de autoevaluare

care, la rândul-i, s-ar putea constitui din următoarele compartimente: a) Mi-a plăcut cel mai mult. b) Nu mi-a plăcut... c) Pot să răspund la o întrebare despre... d) Mai am o întrebare despre... e) Un desen care îmi reprezintă starea de spirit după citirea textului este... 6. Fișe comparative, de felul: „Așa a procedat personajul – Așa aș fi procedat eu”; 7. Eseuri (de ex., „Un alt final...”); 8. Realizarea unor benzi desenate pe baza textelor studiate (imagini) etc.

CONCLUZII

Utilizarea metodelor praxiologice îl ajută pe elev să înțeleagă lumea în care trăiește și să aplice în diferite situații de viață ceea ce a învățat în cadrul școlii. Aceste metode acordă prioritate dezvoltării personalității elevilor, vizând latura formativă a educației, deoarece sunt centrate pe acțiune, pe învățarea prin descoperire. Făcând uz de aceste metode, profesorul încurajează învățarea prin cooperare și stimulează motivația intrinsecă; elevul învață, devenind subiect al procesului educațional.

BIBLIOGRAFIE

1. BONTAȘ, Ioan. *Tratat de pedagogie*. București: ALL, 2008. 410 p. ISBN 978-973-738-4.
2. CERGHIT, Ioan. *Metode de învățământ*. Ediția a IV revăzută și adăugită. București: Polirom, 2011. 320 p. ISBN: 978-973-46-2248-1.
3. CHIȘ, Vasile, IONESCU, Miron. *Fundamentări teoretice și abordări praxiologice în științele educației*. Cluj-Napoca: Editura Eikon, 2009. 434 p. ISBN 978-9975-78-524-2
4. *Curriculum școlar la disciplina Limba și literatura română pentru clasele a V-a – a IX-a*. [online] Chișinău, 2010. [citat: 12.12.2020] Disponibil: http://www.edu.gov.md/sites/default/files/limba_si_literatura_romana_national_curriculum.pdf
5. *Limba și literatura română. Clasele V-IX. Ghid de implementare a curriculumului*. [online] Chișinău, 2010. [citat: 12.12.2020] Disponibil: <https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghidlimbalitrogimnat.pdf>
6. PÂSLARU, Vladimir. *Introducere în teoria educației literar-artistice*. București: Sigma, 2013. 198 p. ISBN: 9789736498756